

Відгук
Тема: суспільно-політичний розвиток
ДФ 64.051.047
14.12.2021
Відгук
10.А.С.Рієдзі

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Литвин Валентини Анатоліївни

«НЕФОРМАЛЬНІ ІНСТИТУТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ДОНБАСУ»

подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за
спеціальністю 052 «Політологія»

Вивчення ідентичності мешканців Донбасу привертає увагу дослідників впродовж кількох останніх десятиліть, однак пропозиція пояснювати формування регіональної ідентичності крізь призму неформальних інститутів вносить новий погляд на досліджуване явище. Поряд з академічною, дисертація має виразну політичну актуальність. Адже від того як українська ідентичність буде змінюватися у найближчі роки залежить не лише безпека України, але й безпека сусідніх європейських держав. Крім новаторської постановки проблеми дисертація має ще ряд переваг.

Насамперед це інтертекстуальність дослідження. Весь текст, а особливо теоретичний розділ, це своєрідний діалог авторки з теоретиками інституціоналізму, структуралізму та конструктивізму, що дало можливість сформувати власну методологію аналізу (трикутник цінності, ідентичність, неформальні інститути). Підхід здобувачки до вивчення ідентичності можна назвати інституційно-ціннісним. Таке поєднання дозволило інтегрувати неформальні практики та стимули для відтворення цих практик у рамки структури ідентичності і запропонувати нове пояснення регіональної ідентичності.

Я підтримую тезу здобувачки про те, що «неформальні інститути ефективно існують і відтворюються за умови, коли вони вкорінені у переконаннях та ставленнях індивідів, а отже, можна стверджувати, що неформальні інститути відображають специфічну логіку функціонування

ідентичності» (с. 91). Введення змінної «неформальні інститути» у дослідження ідентичності є новим, перспективним напрямом, який може розширити чинний методологічний інструментарій дослідження цього феномена. Перспективність такого підходу виразно проявилася у поясненні регіональної ідентичності Донбасу, у якій простежується нашарування різних рівнів, співіснування традиційних та модерних елементів.

Наступною перевагою дисертації є скрупульозний аналіз і власна інтерпретація еволюції соціальної теорії, зокрема поняття неформальних інститутів. У роботі детально проаналізовано дилеми та протиріччя, які існують у сучасних вітчизняних та зарубіжних підходах до визначення цього та інших понять.

Ще однією перевагою роботи є систематизація та комплексний аналіз досліджень ідентичностей Донбасу у проміжку 2014-2021 років, а також ретельна реконструкція дискусії щодо сутності і причин російсько-української війни. Хоча здобувачка використовує переважно вторинні емпіричні дані, її інтерпретація цих даних дозволила показати цілісну картину змін у структурі регіональних ідентичностей, що є важливим для розуміння суспільних настроїв мешканців Сходу України, особливо враховуючи можливе загострення збройного конфлікту на Донбасі.

У цьому питанні дисертація доповнює попередні пояснення про те, чому апеляція до локальної ідентичності Донбасу сприяла протестній мобілізації частини мешканців регіону. Акцент на неформальних складових у формуванні Донбаської ідентичності у подальшому може бути екстрапольований на дослідження ідентичностей інших регіонів та національної ідентичності загалом.

В останньому, третьому розділі авторка пропонує покрокові рекомендації для вироблення нової політики ідентичності на регіональному та національному рівнях із урахуванням складової неформальних інститутів. Зважаючи на тенденцію посилення ностальгії за радянським минулим серед частини мешканців Донбасу, доречним виглядає напрям роботи, який

здобувачка охарактеризувала як системна праця щодо «дедемонізації радянської ностальгії» (с. 176).

Попри перелічені переваги у роботі присутні незначні прогалини методологічного характеру, а також окремі неточні та дискусійні твердження:

1. Мета і предмет роботи «вплив неформальних інститутів на формування регіональних ідентичностей Донбасу» сформульовані майже ідентично. Формулювання мети має пропонувати нове розуміння проблеми, давати нове знання про те, що вже відомо з попередніх досліджень. Визначення предмету має чітко пояснювати, що конкретно буде в полі зору автора. Формулюючи мету, авторка могла б, наприклад, спробувати пояснити чому неформальні інститути мають вирішальний вплив на формування регіональної ідентичності мешканців Донбасу, а у визначенні предмета чітко вказати, які саме неформальні інститути будуть у фокусі дослідження.

2. В огляді дискусії про роль ідентичності у конфлікті на Донбасі Андреас Умланд і Тарас Кузьо були включені до групи авторів, які «так чи інакше виділяють регіональні ідентичності Донбасу в якості детермінанти збройного конфлікту» (с.14). Насправді, ні Умланд, ані Кузьо ніколи не надавали регіональній ідентичності значення детермінанти російсько-української війни.

3. Суперечливо звучить твердження авторки про те, що російська мова не є важливою характеристикою російської ідентичності (мешканців Донбасу) (с.7), хоча в іншому місті зустрічаємо твердження про те, що мова формує ідентичність (с. 37).

Наостанок пропозиція здобувачки ввести поняття «інституційна інтертекстуальність в якості організаційного принципу неформальних інститутів» виглядає недостатньо обґрунтованою. Річ в тім, що інститути не є мовними чи словесними конструкціями. Інститути – це, передусім, практики і правила, які формуються і транслиуються набагато ширшою системою засобів, ніж лише мова чи її зовнішній прояв – текст. Інститути формуються людьми, але завжди у контексті культури. Тому більш доречним, на мій погляд, було б

використання поняття «інституційна контекстуальність» з наголосом саме на культурному контексті інститутів.

Пропри перелічені зауваження дисертаційне дослідження є творчим, теоретично новаторським і має прямий вихід на політичну практику. Основні результати дисертації відображені у наукових публікаціях, серед яких варто відзначити статтю у вітчизняному науковому виданні, що входить до наукометричної бази Scopus.

У роботі дотримані усі принципи академічної доброчесності. Дисертація відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano u Ministerstvi yustitsii Ukrainy vid 03 lyutogo 2017 r. za № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (zatverdzhenogo postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06 bereзня 2019 r. № 167).

Таким чином, головні тези, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, мають наукову новизну і свідчать про здатність здобувачки до самостійної наукової роботи. Дисертація В. А. Литвин «Неформальні інститути у процесі формування регіональних ідентичностей Донбасу» заслуговує на публікацію у вигляді монографії, а її авторка – на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

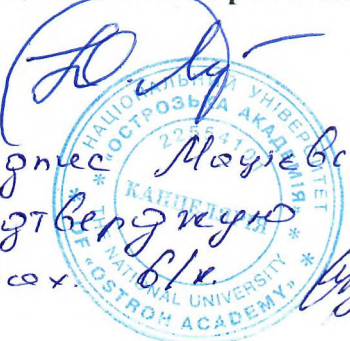
Офіційний опонент

Доктор політичних наук,

професор, професор кафедри національної безпеки та політології

Національного університету «Острозька академія»

Мацієвський Юрій Володимирович

підтверджую
проф. *Лещенюк ОА.*